

Palaeobotanisch onderzoek: een onmisbare hulpbron voor landschapsreconstructies in het verleden?

Dirk van Smeerdijk [BIAX-consult (Onderzoeks- en adviesbureau voor Biologische Archeologie en Landschapsreconstructie), Amersfoort]

Inleiding

Onder palaeobotanisch onderzoek wordt hier verstaan de studie van micro- en macroscopisch plantaardig materiaal afkomstig uit diverse bodemlagen. Belangrijke begrenzings van het onderzoek zijn het actualiteitsprincipe, het wisselende taxonomische niveau (soort/familie) tot waarop identificatie mogelijk is, de mate van conservering van het materiaal, en de productie en verspreiding van met name de zaden en het stuifmeel.

Landschapsreconstructie

Binnen de beperkingen die de palaeobotanie heeft, is het mogelijk een benadering te geven van de vegetatie in het verleden op een bepaalde plek. De kwaliteit van die benadering hangt sterk af van de kwaliteit van het te onderzoeken materiaal en van de beschikbaarheid van goede geologische, bodemkundige of historisch-geografische informatie. Daarnaast is het van belang iets te weten over de tijd waarin we de vegetatiereconstructie moeten plaatsen.

Bij de planning van een natuurontwikkelingsgebied wordt meestal tot ver over onze grenzen gekeken naar zogenaamde ongerepte natuurgebieden, die we graag als voorbeeld willen zien voor onze natuurontwikkeling. Het is maar de vraag of dat de juiste keuze is. Er zijn namelijk niet veel plekken op aarde die hetzelfde zijn en die een zelfde ontwikkeling hebben doorgemaakt. Dit geldt zeker als we naar ons land kijken, waar op een zeer klein oppervlak een immense verscheidenheid aan al dan niet door de mens beïnvloede vegetatietypen voorkomen. Palaeobotanisch onderzoek kan een bijdrage leveren tot het inzicht in de vegetatie-ontwikkeling in het verleden.

Drie voorbeelden van palaeobotanisch onderzoek¹ worden besproken.

- Het voorbeeld uit het IJperveld in Noord-Holland heeft betrekking op een natuurlijke, niet door de mens beïnvloede vegetatie-ontwikkeling vanuit een zout-/brakwater omgeving naar een hoogveen uit de periode van globaal 4600 jaar geleden tot ca. de vroege middeleeuwen. Aspecten uit deze sequentie (o. a. een fase met berkenbroekbos) kunnen als voorbeeld dienen voor het huidige beheer in het IJperveld.
- Het tweede voorbeeld komt uit de Assendelver Polder in Noord-Holland en heeft betrekking op een vegetatie-ontwikkeling eveneens vanuit een brakwater omgeving naar een hoogveen in de periode ca. 2400 tot ca. 1200 jaar geleden. In deze sectie komen een aantal aspecten van menselijke invloed op de vegetatie-ontwikkeling naar voren. Eén van de fasen uit deze sequentie is de Gagel-Pijpestrootjes-rijke vegetatie. Een vegetatietype dat de aandacht verdient om in natuurontwikkelingsprojecten in Waterland opnieuw te worden geïntroduceerd.

¹) De onderzoeken zijn respectievelijk uitgevoerd op het Hugo de Vries Laboratorium van de Universiteit van Amsterdam en het Staring Centrum in Wageningen.

- Het derde voorbeeld is de Schiphorster Strubben in Drenthe. De reconstructie van de vegetatie vanaf de middeleeuwen van dit bos werd pas mogelijk na integratie van de resultaten uit archeologisch, historisch-geografisch, bodemkundig en palaeobotanisch onderzoek. Duidelijk is dat de invloed van de mens op deze ontwikkeling zeer groot is geweest. De relatie met de recente vegetatie is hier zeer sterk. De gegevens uit de palaeobotanie sluiten goed aan op dat wat we weten van het huidige strubbenbos. De keuze voor het beheer wordt er niet eenvoudiger op: moet de huidige ecologische kennis prevaleren en beheer je het bos omdat de planten/diersamenstelling het belangrijkste is, of moet voor de inbreng van het historisch-geografisch onderzoek gekozen worden? Dit laatste zou betekenen dat je een bostype handhaaft dat sterk door de mens is beïnvloed.